Torbat Jam University of Medical Sciences
Iranian journal of Health Research and Development
Vol. 4 No. 4, November 2026

Explaining the Factors Influencing Cyberbullyin g among Secondary School Students in the Post-COVID-19 Era: A Systematic Review

Hadi Pordel (PhD)[1] , Saeed Pourabdol (PhD)[2] , Maryam Hejazipour(MSc)[3]

Original Article

Abstract

Background: Cyberbullying among secondary school adolescents, particularly in the context of social and cultural transformations following the COVID-19 pandemic, has become a significant challenge for mental health systems and educational settings. The aim of this study was to identify and synthesize the factors influencing cyberbullying among secondary school students in the post-pandemic era.

Methods: This study is a systematic review with an analytical approach conducted in accordance with the PRISMA 2020 guidelines. A comprehensive systematic search was performed in both national and international databases between 2019 and 2026. After screening and quality assessment of the studies, 16 relevant articles were included in the final analysis. Data were categorized and analyzed into four main domains, including individual, family, socio-cultural, and technological factors.

Results: Findings indicated that cyberbullying is a multifactorial phenomenon influenced by variables such as gender, neurodevelopmental disorders, quality of family support, school climate, cultural values, and characteristics of the digital environment. In addition, media literacy, digital ethical literacy, and psychological resilience were identified as protective factors in reducing cyberbullying behaviors. Conversely, anonymity in cyberspace and inappropriate use of technology were found to increase the risk of cyberbullying.

Conclusion: This review highlights the need for multi-level and policy-oriented approaches to prevent cyberbullying. Strengthening media and digital ethical literacy, promoting social-emotional skills, enhancing digital resilience, and implementing family-based interventions are among the key recommended strategies. Furthermore, longitudinal studies and the localization of measurement tools are essential for a deeper understanding of this phenomenon.

Keywords: Cyberbullying, Adolescents, Online environment, Post-COVID-19 era

Correspondingauthor: HadiPordel **-E-mailaddress:**H.PORDEL2@YAHOO.COM TEL:09188183163
1. PhD in Clinical Psychology, Shahed University, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Psychology, Urmia University, Urmia, Iran.
3. M.Sc. in Applied Mathematics (Numerical Analysis), Qom University of Technology, Qom, Iran

Received: 2026/02/18 **Revised**: 2026/06/19 **Accepted**: 2026/09/01

Copyright©2026, Porde et al.This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

دانشکده علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تربت جام
مجله تحقیق و توسعه سلامت ایران
دوره ۴ ،شماره ۴، زمستان ۱۴۰۵

تبیین عوامل مؤثر بر زورگویی سایبری در دانش‌آموزان دوره متوسطه در دوران پساکرونا: یک مرور نظام‌مند

هادی پردل(PhD)[۱]، سعید پور عبدل(PhD)[۲]، مریم حجازی پور(MSc)[۳]

مقاله پژوهشی

چکیده

سابقه و هدف: زورگویی سایبری در میان نوجوانان دوره متوسطه، به‌ویژه در بستر تحولات اجتماعی و فرهنگی پس از کووید-۱۹، به یکی از چالش‌های مهم سلامت روان و نظام‌های آموزشی تبدیل شده است. هدف این مطالعه، تبیین عوامل مؤثر بر زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه در دوران پساکرونا است.

مواد و روش‌ها: این پژوهش مرور نظام‌مند با رویکرد تحلیلی است که بر اساس دستورالعمل PRISMA 2020 انجام شد. جست‌وجوی نظام‌مند در پایگاه‌های داده داخلی و بین‌المللی در بازه زمانی۲۰۱۹ تا ۲۰۲۶ صورت گرفت. پس از غربالگری و ارزیابی کیفیت مطالعات، ۱۶ مطالعه مرتبط برای تحلیل نهایی انتخاب شد. داده‌ها در چهار حوزه کلیدی شامل متغیرهای فردی، خانوادگی، فرهنگی-اجتماعی و فناورانه دسته‌بندی و تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان دادند که زورگویی سایبری پدیده‌ای چندعاملی است که تحت تأثیر عواملی مانند جنسیت، اختلالات عصبی‌رشدی، کیفیت حمایت خانوادگی، اقلیم مدرسه، ارزش‌های فرهنگی و ویژگی‌های محیط دیجیتال شکل می‌گیرد. همچنین سواد رسانه‌ای، سواد اخلاقی دیجیتال و تاب‌آوری روانی به‌عنوان عوامل محافظتی در کاهش این رفتار نقش دارند. در مقابل، ناشناس‌بودن در فضای مجازی و استفاده نامناسب از فناوری، خطر بروز زورگویی سایبری را افزایش می‌دهد.

نتیجه گیری: این مرور بر ضرورت اتخاذ رویکردهای چندسطحی و سیاست‌محور در پیشگیری از زورگویی سایبری تأکید دارد. تقویت سواد رسانه‌ای و اخلاقی، آموزش مهارت‌های اجتماعی-هیجانی، ارتقای تاب‌آوری دیجیتال و مداخلات خانواده‌محور از مهم‌ترین راهکارهای پیشنهادی هستند. همچنین، انجام پژوهش‌های طولی و بومی‌سازی ابزارهای سنجش برای درک عمیق‌تر این پدیده ضروری است.

واژه های کلیدی: زورگویی سایبری، نوجوانان، فضای مجازی، پساکرونا

نویسنده مسئول: هادی پردل E-mail: H.PORDEL2@YAHOO.COM تلفن: ۰۹۱۸۸۱۸۳۱۶۳

۱. دکتری روانشناسی بالینی،دانشگاه شاهد، تهران، ایران.
۲. استاد یار، گروه روانشناسی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.
۳. کارشناس ارشد ریاضی کارکردی (آنالیز عددی)، دانشگاه صنعتی قم، قم، ایران.

دریافت:۱۴۰۴/۱۱/۲۹ **اصلاح:** ۱۴۰۵/۰۳/۱۹ **پذیرش:** ۱۴۰۵/۰۶/۱۰

Copyright©2026, Porde et al.This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

مقدمه

دوره نوجوانی یکی از مراحل حساس و تأثیرگذار رشد انسان است که با تغییرات گسترده جسمانی، روان‌شناختی و اجتماعی همراه می‌باشد. این مرحله، نوجوانان را در معرض چالش‌ها و مشکلات متعددی در زمینه‌های هیجانی، رفتاری و ارتباطی قرار می‌دهد(۱). مطابق با تعاریف سازمان جهانی بهداشت(WHO) ، دوره نوجوانی به‌طور کلی شامل افراد ۱۰ تا ۱۹ ساله است. این بازه سنی به‌طور گسترده در پژوهش‌های روان‌شناسی رشد و سلامت روان نوجوانان مورد استفاده قرار گرفته است، که این دوره را به یکی از حساس‌ترین مراحل برای بروز رفتارهای پرخطر تبدیل می‌کنند (۲). در سال‌های اخیر، با گسترش فناوری‌های دیجیتال، الگوهای جدیدی از رفتارهای آسیب‌رسان در میان نوجوانان شکل گرفته است که مهم‌ترین آن‌ها «زورگویی سایبری «(Cyberbullying) است که به رفتارهای عمدی، تکرارشونده و آسیب‌رسان در بستر فضای مجازی اشاره دارد و می‌تواند پیامدهای جدی بر سلامت روان و روابط اجتماعی نوجوانان داشته باشد(۳،۴). فضای مجازی، علی‌رغم فرصت‌های ارتباطی گسترده، به دلیل ویژگی‌هایی مانند ناشناس‌بودن، کاهش نظارت مستقیم و سهولت دسترسی، زمینه بروز این نوع رفتارها را تسهیل می‌کند(۵). پژوهش‌ها نشان داده‌اند که این فضای ناشناس، موانع اخلاقی و کنترل‌های درونی رفتار را تضعیف کرده و حتی می‌تواند منجر به استفاده از زبان توهین‌آمیز برای تخلیه هیجانات منفی در نوجوانان شود که در این راستا، مهارت‌های اجتماعی-هیجانی و سواد رسانه‌ای به عنوان عوامل محافظتی مهم مطرح شده‌اند (۶). هم‌زمان، همه‌گیری کووید-۱۹ و پیامدهای پساکرونایی آن از جمله تعطیلی مدارس، افزایش استفاده از فضای مجازی و تغییر سبک زندگی، شرایط روانی و اجتماعی نوجوانان را به‌طور قابل توجهی تحت تأثیر قرار داده است(۸،۹). شواهد پژوهشی نشان می‌دهد که این دوره بحرانی با افزایش مشکلات رفتاری، از جمله رفتارهای پرخاشگرانه و آسیب‌رسان در فضای آنلاین همراه بوده است (۱۰). همچنین یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که اختلالات روان‌شناختی در کودکان و نوجوانان در این دوره تشدید شده و رفتارهای برونی‌سازی مانند پرخاشگری و نافرمانی افزایش یافته است(۱۱)، که این امر بر اهمیت بررسی عوامل زمینه‌ساز چندسطحی این پدیده تأکید دارد.مرور پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که اگرچه زورگویی سایبری در سال‌های اخیر مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است، اما در ادبیات داخلی، مطالعات موجود پراکنده بوده و کمتر به تحلیل یکپارچه عوامل چندسطحی پرداخته‌اند. بیشتر پژوهش‌ها بر متغیرهای فردی مانند سن، جنس و ویژگی‌های شخصیتی تمرکز داشته‌اند و کمتر به نقش عوامل اجتماعی، خانوادگی و فرهنگی در بستر فضای مجازی و شرایط پساکرونا پرداخته‌اند(۱۲،۱۳). از این‌رو، تحلیل جامع‌تر عوامل فرهنگی-اجتماعی مؤثر بر زورگویی سایبری نوجوانان، با تأکید بر مؤلفه‌هایی مانند فضای مجازی و تاب‌آوری دیجیتال در بستر تغییرات ساختاری دوران پساکرونا، ضروری به نظر می‌رسد.از منظر نظری، تحلیل زورگویی سایبری در بستر فضای مجازی را می‌توان با تکیه بر نظریه یادگیری اجتماعی بندورا تبیین کرد که بر یادگیری رفتار از طریق مشاهده و تقلید تأکید دارد (۱۴). در فضای مجازی، قرار گرفتن نوجوانان در معرض الگوهای رفتاری تهاجمی و گاه بدون پیامد، می‌تواند احتمال تکرار این رفتارها را افزایش دهد. همچنین نظریه آنومی یا نابهنجاری دورکیم نیز توضیح می‌دهد که در شرایط بحران‌های اجتماعی مانند همه‌گیری کرونا، ضعف در هنجارهای اجتماعی می‌تواند زمینه بروز رفتارهای انحرافی از جمله زورگویی سایبری را فراهم کند(۱۵). در چنین شرایطی، نقش عوامل محافظتی مانند خانواده و مدرسه برجسته‌تر می‌شود. سیاست‌های کلان آموزش‌وپرورش و اسناد بین‌المللی نیز بر اهمیت سلامت روان دانش‌آموزان و ضرورت کاهش رفتارهای پرخاشگرانه تأکید دارند (۱۶،۱۷). در ایران، اهمیت پرخاشگری نوجوانان از طریق اسناد بالادستی مانند سند تحول بنیادین آموزش و پرورش مورد توجه قرار گرفته است(۱۶). با این حال، اگرچه پژوهش‌هایی مانند مقایسه پرخاشگری در دانش‌آموزان عضو شبکه‌های مجازی (تبیین رابطه افراد و رفتار) (۱۸)، تحلیل پدیدارشناسانه زورگویی در فضای مجازی نوجوانان، و بررسی تأثیر محتوای رسانه‌ای بر خشونت دانش‌آموزی در سن بلوغ انجام شده‌اند(۱۹)، اما مطالعه‌ای جامع که تعامل همزمان عوامل اجتماعی، فرهنگی، فضای مجازی و تأثیرات پساکرونا را بررسی کند، همچنان محدود است. عوامل اجتماعی و فرهنگی، از جمله ساختار

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

خانواده، محیط مدرسه، ارزش‌ها و هنجارهای جامعه، نقش تعیین‌کننده‌ای در شکل‌گیری و تداوم رفتارهای پرخاشگرانه دارند(۲۰). شناخت دقیق این عوامل، به‌ویژه در شرایط جدید اجتماعی و فرهنگی، می‌تواند زمینه‌ساز طراحی مداخلات هدفمند و مؤثر در سطح فردی، خانوادگی و نهادی باشد.با توجه به افزایش آسیب‌های رفتاری در فضای مجازی پس از همه‌گیری کرونا، محدود بودن مطالعات نظام‌مند داخلی در زمینه تبیین عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر زورگویی سایبری، و ضرورت بررسی این پدیده در بستر اجتماعی و فرهنگیِ پساکرونا، انجام پژوهشی جامع در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد. بر همین اساس، پژوهش حاضر با هدف تبیین نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه در بستر فضای مجازیِ پساکرونا و با رویکرد مرور نظام‌مند انجام شده است.

مواد و روش‌ها

مطالعه حاضر یک مرور نظام‌مند با رویکرد تحلیلی است که به بررسی عوامل مؤثر بر زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه در بستر فضای مجازی با تأکید بر دوران پساکرونا می‌پردازد. این مطالعه به‌صورت یک مرور نظام‌مند با رویکرد تحلیلی انجام شد و گزارش آن بر اساس دستورالعمل‌های به‌روز شده PRISMA 2020 ارائه گردید (۲۱).

به‌منظور گردآوری شواهد منسجم، جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی شامل SID ، Magiran، Noormags و IranDoc و همچنین پایگاه‌های بین‌المللی Scopus، Web of Science، PubMed و Google Scholar انجام شد. در این جستجو از کلیدواژه‌های فارسی شامل «زورگویی سایبری»، «فضای مجازی»، «نوجوانان»، «عوامل اجتماعی»، «عوامل فرهنگی» و «پساکرونا»، و معادل‌های انگلیسی آن‌ها شامل "cyberbullying"، "online bullying"، "social factors"، "cultural factors" و "post-COVID" استفاده گردید.کلیدواژه‌ها به صورت منفرد و ترکیبی، و با بهره‌گیری از عملگرهای بولی AND و OR به کار گرفته شدند. بازه زمانی جستجو از ژانویه ۲۰۱۹ تا ژوئن ۲۰۲۶تعیین شد. انتخاب این بازه به دلیل تمرکز بر مطالعات مرتبط با دوران همه‌گیری کووید-۱۹ و شرایط پساکرونا و همچنین گسترش پژوهش‌ها در حوزه زورگویی سایبری در این دوره صورت گرفت. جزئیات کامل استراتژی جستجوی استفاده‌شده برای هر پایگاه داده در جدول ۱ ارائه شده است. علاوه بر جستجوی نظام‌مند در پایگاه‌های اطلاعاتی، برای تکمیل فرآیند شناسایی مطالعات، از روش جستجوی مکمل شامل بررسی فهرست منابع مقالات منتخب (Reference list screening) استفاده شد تا از جامعیت شناسایی مطالعات اطمینان حاصل گردد.

جدول ۱. استراتژی جستجوی دقیق در پایگاه‌های اطلاعاتی

پایگاه داده	Search stringدقیق
PubMed	("cyberbullying" OR "online bullying") AND ("adolescent*" OR "student*") AND ("social factors" OR "cultural factors" OR "post-COVID")
Scopus	TITLE-ABS-KEY(("cyberbullying" OR "online bullying") AND ("adolescent*" OR "student*") AND ("social factors" OR "cultural factors"))
Web of Science	TS=("cyberbullying" OR "online bullying") AND TS=("adolescent*" OR "student*") AND TS=("social factors" OR "cultural factors")
Google Scholar	"cyberbullying" AND "adolescent" AND "social factors" AND "COVID-19"
SID	"زورگویی سایبری "و"نوجوانان "و"عوامل اجتماعی"
Magiran	"زورگویی سایبری "و"نوجوانان "و"عوامل اجتماعی"
IranDoc	"زورگویی سایبری "و"نوجوانان "و"عوامل اجتماعی"

مطالعات واردشده شامل پژوهش‌های کمی، کیفی و آمیخته بودند که به بررسی زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه با تمرکز بر عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی–فرهنگی و فناورانه پرداخته و متن کامل آن‌ها در دسترس بود. مطالعات تکراری، نظری، فاقد داده‌های تجربی، غیرمرتبط با گروه سنی هدف یا خارج از محیط آموزشی از فرآیند بررسی

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

حذف شدند.فرآیند غربالگری مقالات در چهار مرحله انجام گرفت: جستجوی اولیه، حذف مطالعات تکراری، بررسی عنوان و چکیده، و در نهایت بررسی متن کامل مقالات بر اساس معیارهای ورود. در مجموع، از میان ۲۳۹ مقاله شناسایی‌شده، ابتدا ۴۷ مقاله به دلیل تکراری بودن (Duplicate) حذف شدند. در مرحله غربالگری عنوان و چکیده، ۷۱ مقاله به دلیل عدم انطباق با معیارهای ورود و خروج حذف گردیدند. از میان مقالات باقی‌مانده، در مرحله بررسی متن کامل، ۱۰۵ مقاله دیگر نیز به دلیل عدم انطباق با معیارهای ورود از مطالعه کنار گذاشته شدند و در نهایت ۱۶ مقاله واجد شرایط برای تحلیل نهایی انتخاب شد. فرآیند کامل غربالگری مطالعات در شکل ۱ نمایش داده شده است. همچنین، خلاصه ویژگی‌ها و مشخصات کلیدی مقالات منتخب در جدول ۲ ارائه شده است.

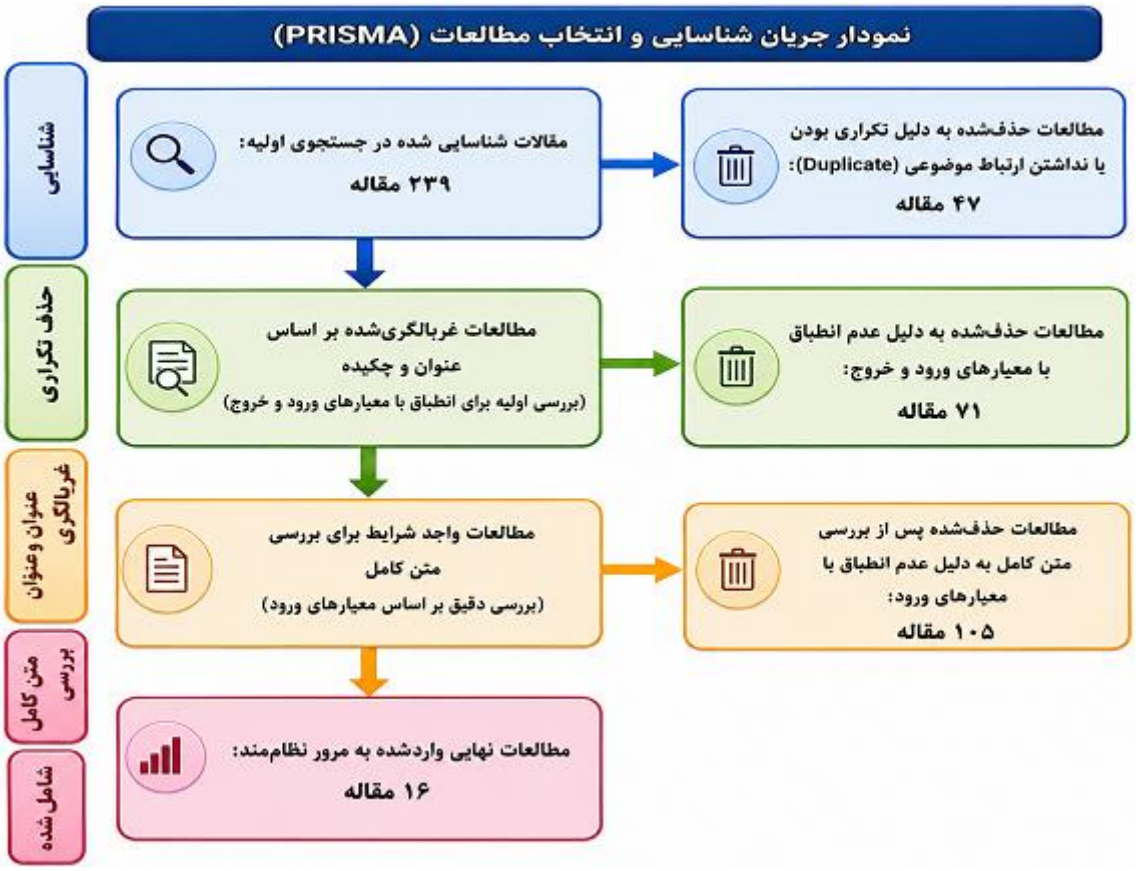

شکل ۱. نمودار جریان فرایند شناسایی، غربالگری و انتخاب مطالعات، مطابق با دستورالعمل PRISMA 2020

داده‌های استخراج‌شده از مقالات منتخب با روش تحلیل مضمون (Thematic Analysis) و به‌صورت دستی توسط پژوهشگران تحلیل شد. فرایند تحلیل از طریق مرور چندباره متون، کدگذاری باز، و دسته‌بندی مضامین انجام گرفت. در این مرحله، علاوه بر عوامل اجتماعی، ابعاد فرهنگی شناسایی‌شده در مطالعات نیز به‌عنوان یک مضمون مستقل در تحلیل در نظر گرفته شد تا انسجام و جامعیت نتایج تضمین شود. به‌منظور ارزیابی کیفیت مطالعات واردشده و کنترل خطر سوگیری، از چک‌لیست‌های ارزیابی انتقادی مؤسسه Joanna Briggs Institute (JBI Critical Appraisal

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

(Toolsمتناسب با نوع مطالعات (کمی، کیفی و آمیخته) استفاده شد. این ارزیابی با هدف اطمینان از اعتبار روش‌شناختی مطالعات و افزایش دقت نتایج تحلیل انجام گرفت. برای تفسیر نظری یافته‌ها، از نظریه یادگیری اجتماعی بندورا و نظریه نابهنجاری دورکیم بهره گرفته شد که به ترتیب بر نقش مشاهده‌گری در یادگیری رفتارهای پرخاشگرانه و اختلال در نظام‌های هنجاری در شرایط بحرانی تأکید دارند(۱۴،۱۵). با توجه به اینکه این پژوهش مبتنی بر داده‌های ثانویه و عمومیِ غیرحساس بوده و دسترسی به آن‌ها بدون نیاز به مجوزهای خاص اخلاقی و مطابق با ضوابط پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استفاده انجام شده است، اخذ کد اخلاق برای این مطالعه ضروری نبوده است. با این حال، در تمامی مراحل پژوهش اصول اخلاق پژوهش از جمله صداقت علمی، رعایت حقوق مؤلفان و امانت‌داری علمی به‌طور کامل رعایت شده است.

جدول ۲. مشخصات و مقالات مورد بررسی

نویسنده و منبع	هدف پژوهش	یافته اصلی
تائو و همکاران (۲۲)	بررسی روابط دوطرفه و طولی بین سواد دیجیتال و تجربه زورگویی سایبری در میان نوجوانان	نتایج نشان داد رابطه‌ای دوطرفه و پویا بین سواد دیجیتال و زورگویی سایبری وجود دارد. سواد دیجیتال بالاتر در طول زمان با کاهش احتمال زورگویی سایبری مرتبط بود، در حالی که تجربه زورگویی سایبری نیز می‌تواند بر تغییرات سواد دیجیتال اثرگذار باشد. همچنین نتایج بر اهمیت آموزش مستمر سواد دیجیتال به‌عنوان یک عامل پیشگیرانه تأکید کردند.
افتاب و اقبال (۲۳)	بررسی عوامل جمعیت‌شناختی، قربانی‌شدن در زورگویی سایبری و تاب‌آوری دیجیتال در میان نوجوانان	نتایج نشان داد که بیش از نیمی از نوجوانان تجربه قربانی‌شدن در زورگویی سایبری داشته‌اند. عوامل جمعیت‌شناختی مانند جنسیت، وضعیت اقتصادی-اجتماعی و ویژگی‌های خانوادگی با میزان قربانی‌شدن مرتبط بودند. همچنین تاب‌آوری دیجیتال و استفاده از راهبردهای مقابله‌ای مانند گزارش‌دهی محتواهای آزاردهنده، نقش محافظتی در کاهش اثرات زورگویی سایبری داشتند.
آنتونیو و همکاران (۲۴)	بررسی شیوع، عوامل پیش‌بین و پیامدهای زورگویی سایبری در میان نوجوانان پرتغالی در دوران قرنطینه‌های ناشی از کووید-۱۹	زورگویی سایبری در دوران قرنطینه شیوع بالایی داشت و با افزایش علائم آشفتگی روان‌شناختی مانند غمگینی، تنهایی و افکار خودکشی همراه بود. با این حال، حمایت اجتماعی و والدینی قوی به‌عنوان عوامل محافظتی عمل کرده و شدت پیامدهای منفی روانی را در قربانیان کاهش دادند.
ماگکلارا و کیریاکوپولوس (۲۵)	بررسی پیامدهای روانی همه‌گیری کووید-۱۹ و اقدامات محدودکننده آن بر سلامت روانی کودکان و نوجوانان در سطح جهانی	علائمی مانند اضطراب، افسردگی، تحریک‌پذیری، اختلالات خواب و خستگی در کودکان و نوجوانان شیوع بالایی داشت. خطرات بیشتر در میان نوجوانان بزرگ‌تر، دختران، و افراد با مشکلات روانی پیش‌زمینه مشاهده شد. حمایت خانوادگی، وجود روتین‌های ثابت، و ارتباط خوب والد-فرزند از عوامل محافظتی بودند. کودکان با اختلالات عصبی‌رشدی به‌ویژه اوتیسم و ADHD آسیب‌پذیری بیشتری داشتند و والدین آن‌ها سطح بالایی از استرس را تجربه کردند.
سوراست و کورانیکیج (۲۶)	تحلیل نقش متغیرهای زمینه‌ای (جنسیت، عملکرد تحصیلی)، جایگاه اجتماعی (ترجیح اجتماعی، محبوبیت ادراک‌شده) و استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات (ICT) در پیش‌بینی نقش‌های مرتبط با زورگویی سایبری (عامل، قربانی، ناظر) در میان دانش‌آموزان دبیرستانی تایلند.	نقش جنسیت، عملکرد تحصیلی، جایگاه اجتماعی و میزان استفاده از اینترنت در پیش‌بینی نقش‌های زورگویی سایبری معنادار بود. پسران و دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی پایین‌تر بیشتر در نقش عامل، و دختران در نقش قربانی و ناظر ظاهر شدند. طردشدگی اجتماعی و محبوبیت بالا نیز با احتمال بالاتر عامل بودن مرتبط بود. همچنین استفاده زیاد از اینترنت و نبود نظارت والدین از عوامل خطر مهم برای عاملان زورگویی سایبری بودند.
ماریانونی و همکاران (۲۷)	بررسی نقش ناشناس‌بودن (از طریق پروفایل جعلی) و مدت زمان صرف‌شده در اینترنت در افزایش	تحلیل رگرسیون چندگانه با میانجی‌گری نشان داد که داشتن پروفایل جعلی به‌ویژه در بستر استفاده بیشتر از اینترنت در خارج از ساعات مدرسه، با افزایش زورگویی سایبری مرتبط است. نتایج حاکی از آن است که ناشناس‌بودن از طریق پروفایل جعلی می‌تواند عاملی خطرزا برای درگیری در زورگویی سایبری باشد. همچنین بر اهمیت مداخلات فناورانه برای شناسایی و

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

	زورگویی سایبری در میان نوجوانان طی دوران همه‌گیری کووید-۱۹.	مسدودسازی حساب‌های جعلی تأکید شده است، چراکه بسیاری از نوجوانان بدون درک عواقب رفتارشان در نقش قربانی یا عامل زورگویی ظاهر می‌شوند.
اُزترک و همکاران (۲۸)	بررسی وضعیت زورگویی سایبری، مشکلات روان‌اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن‌ها در میان دانش‌آموزان مقطع متوسطه اول (پایه‌های پنجم تا هشتم) در یک مدرسه دولتی در ترکیه.	سطح بالاتر مشکلات روان‌اجتماعی و زورگویی سایبری در میان پسران، دانش‌آموزان پایه‌های هفتم و هشتم، و کسانی که روزانه بیش از ۳ ساعت از اینترنت استفاده می‌کردند، مشاهده شد. همچنین، دانش‌آموزانی که بیماری مزمن داشتند، دارو مصرف می‌کردند یا والدینی با تحصیلات پایین‌تر داشتند، سطح بالاتری از مشکلات روان‌اجتماعی نشان دادند. بین مشکلات روان‌اجتماعی و زورگویی سایبری همبستگی مثبت (هرچند ضعیف) وجود داشت و مشخص شد که زمان استفاده روزانه از اینترنت و زورگویی سایبری در مجموع ۷٫۶٪ از واریانس مشکلات روان‌اجتماعی را تبیین می‌کنند. بر اساس نتایج، آموزش‌هایی برای استفاده ایمن از اینترنت به‌ویژه برای پسران پایه‌های هفتم و هشتم که زمان زیادی را آنلاین هستند، توصیه شده است.
وانگ و همکاران (۲۹)	ی از برداشتن محدودیت‌های کووید-۱۹ در چین	زورگویی سنتی و سایبری شیوع بالایی داشتند و هر دو به‌طور معنی‌داری با مشکلات روانی از جمله بی‌خوابی، اضطراب، افسردگی و PTSD مرتبط بودند. تجربه همزمان هر دو نوع زورگویی ریسک مشکلات روانی را به شکل چشمگیری افزایش می‌دهد.
جیاناکوپولوس و همکاران (۳۰)	بررسی تغییرات رفتارهای زورگویی (سنتی و سایبری) و مشکلات روانی-رفتاری مرتبط در نوجوانان یونانی قبل و بعد از پاندمی کووید-۱۹	پس از پاندمی کووید-۱۹، میزان قربانی شدن در زورگویی سنتی از ۱۲٫۴٪ به ۲۱٫۷٪ و در زورگویی سایبری از ۴٫۰٪ به ۱۱٫۶٪ افزایش یافت. همچنین مشکلات عاطفی و رفتاری) بر اساس نمرات (SDQ به طور معنی‌داری افزایش داشت. جنس مذکر، زندگی شهری و ساختار خانواده غیرسنتی عوامل پیش‌بینی‌کننده زورگویی بودند.
یین و همکاران (۵)	بررسی رابطه بین انواع زورگویی (سنتی و سایبری) و کیفیت زندگی (QoL) نوجوانان در ۳۵ کشور و نقش میانجی ارزش‌های فرهنگی	تمامی انواع دخالت در زورگویی (چه به عنوان قربانی و چه به عنوان فرد درگیر) با کاهش کیفیت زندگی نوجوانان همراه بود؛ قربانیان بیشترین کاهش کیفیت زندگی را داشتند. در جوامعی که ارزش‌های خودبیانگری بالاتری دارند، نوجوانان تمایل کمتری به شرکت در زورگویی مدرسه‌ای نشان دادند، اما در همان کشورها ارتباط منفی زورگویی با کیفیت زندگی شدیدتر بود. ارزش‌های سنتی و عقلانیت سکولار تأثیر میانجی‌گری قابل توجه و ثابتی در این رابطه نداشتند. این نتایج برای زورگویی سنتی و سایبری مشابه بود.
زو و همکاران (۳۱)	مرور نظام‌مند وضعیت جهانی، عوامل خطر و راهبردهای پیشگیرانه در زمینه آزار و اذیت سایبری در میان کودکان و نوجوانان	این مرور ۶۳ مطالعه را از میان ۲۰۷۰ مقاله بررسی کرده و نشان می‌دهد که نرخ قربانی شدن از آزار سایبری بین ۱۳٫۹۹٪ تا ۵۷٫۵٪ متغیر است. خشونت کلامی رایج‌ترین نوع آزار سایبری است. چهارده عامل خطر (سن، جنس، رفتار آنلاین، تجربه قبلی قربانی شدن، تکانشگری و...) و سه عامل محافظ (هوش هیجانی، رابطه والد-کودک، اقلیم مدرسه) شناسایی شدند. مطالعه بر لزوم توجه بیشتر به کشورهای کم‌درآمد و پژوهش‌های مداخله‌ای تأکید دارد و همکاری‌های بین‌المللی و رویکردهای چندسطحی را برای مقابله با این پدیده ضروری می‌داند.
سورنتینو و همکاران (۳۲)	مرور نظام‌مند مطالعات انجام‌شده در مورد تأثیر همه‌گیری کووید-۱۹ بر شیوع زورگویی سایبری و قربانی شدن سایبری در میان کودکان و نوجوانان در سطح جهانی	یافته‌ها ناهمگن و متناقض بودند: برخی مطالعات افزایش، برخی کاهش و برخی ثبات در زورگویی سایبری را گزارش کردند. این اختلافات به عوامل متعددی مانند تفاوت‌های فرهنگی، روش‌های پژوهشی، و شرایط اجتماعی دوران همه‌گیری (مانند تعطیلی مدارس و افزایش استفاده از اینترنت) نسبت داده شد. نتیجه‌گیری کلی مقاله این است که برای درک بهتر این پدیده به مطالعات بیشتر با طراحی دقیق‌تر نیاز است.
ویلینکورت و همکاران (۳۳)	بررسی و مقایسه میزان زورگویی (اعم از سنتی و سایبری) پیش و حین همه‌گیری کووید-۱۹، به‌ویژه در زمینه تغییرات رفتاری ناشی از محدودیت‌های اجتماعی و آموزش مجازی	در اغلب مطالعات، میزان زورگویی (چه قربانی شدن و چه عامل بودن) در دوران همه‌گیری کاهش یافت، به‌ویژه زمانی که آموزش آنلاین برقرار بود. با این حال، در کشورهایی با محدودیت‌های اجتماعی کمتر، نرخ زورگویی افزایش یافت. درباره زورگویی سایبری نتایج متناقض بود. دلایل این ناهمگنی شامل تفاوت در روش‌شناسی، چارچوب‌های زمانی، و شرایط اجتماعی ناشی از همه‌گیری است. پژوهشگران بر ضرورت مطالعات طولی و نقش مهم روابط همسالان و نظارت معلمان در پیشگیری از زورگویی تأکید دارند.
شیاو و همکاران (۳۴)	بررسی نقش‌های میانجی زورگویی، درگیری‌های مدرسه‌ای و سواد رسانه‌ای در رابطه بین شایستگی اجتماعی-هیجانی و زورگویی سایبری در میان نوجوانان	نتایج نشان داد شایستگی اجتماعی-هیجانی به‌طور غیرمستقیم و از طریق کاهش زورگویی، کاهش درگیری‌های مدرسه‌ای و ارتقای سواد رسانه‌ای با کاهش زورگویی سایبری مرتبط است. همچنین سواد رسانه‌ای نقش مهمی در تضعیف مسیرهای منتهی به زورگویی سایبری دارد.

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

یافته ها

این مرور نظام‌مند بر اساس ۱۳ مطالعه منتخب که معیارهای ورود را داشته‌اند، به بررسی عوامل مؤثر بر زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه در بستر فضای مجازی پساکرونا پرداخته است (جدول ۱).

تحلیل نتایج

یافته‌های این مرور نظام‌مند بر اساس داده‌های استخراج‌شده از ۱۶ مطالعه منتخب و تحلیل مضمون انجام شده، در قالب چهار محور اصلی دسته‌بندی شدند: شیوع و متغیرهای فردی، عوامل خانوادگی، عوامل اجتماعی-فرهنگی و متغیرهای فناورانه. ابعاد فرهنگی، شامل ارزش‌ها، هنجارها و باورهای جامعه، به‌طور نظام‌مند از مطالعات استخراج و در تحلیل یافته‌ها لحاظ شد تا نتایج جامع ارائه گردد.در بعد شیوع، نتایج مطالعات نشان می‌دهد که زورگویی سایبری در دوران همه‌گیری کووید-۱۹ و پساکرونا روندی افزایشی داشته و با پیامدهای روانی قابل توجهی همراه بوده است. در این زمینه، آنتونیو و همکاران (۲۰۲۰) گزارش کردند که شدت زورگویی سایبری در دوران قرنطینه افزایش یافته و با پیامدهایی نظیر افسردگی، احساس تنهایی و افکار خودکشی در نوجوانان همراه بوده است. همچنین ماگکلارا و کاریاکوپولوس (۲۰۲۱) نشان دادند که اضطراب، افسردگی و اختلال خواب در میان نوجوانان در این دوره افزایش یافته و این اثر در گروه‌های آسیب‌پذیر مانند دختران و افراد دارای مشکلات روانی پیشین شدیدتر بوده است (۲۵). جیاناکوپولوس و همکاران (۲۰۲۵) نیز افزایش میزان درگیری در زورگویی سنتی و سایبری را پس از پاندمی گزارش کردند.(30) در تحلیل نقش متغیرهای فردی، سوراست و کورانیکیج (۲۰۲۱) دریافتند که جنسیت، عملکرد تحصیلی، و جایگاه اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در نقش‌های زورگویی سایبری دارند. به طور خاص، پسران و دانش‌آموزان با عملکرد تحصیلی پایین‌تر بیش‌تر در نقش عامل زورگویی ظاهر شدند، در حالی که دختران بیشتر قربانی یا ناظر بودند. همچنین، طرد اجتماعی و محبوبیت بالا با احتمال عامل بودن زورگویی همبستگی داشت (۲۶). علاوه بر این، اختلالات عصبی‌رشدی از جمله ADHD و اوتیسم به عنوان عوامل خطر مهم شناخته شدند (۲۷). نوجوانان دارای این اختلالات و خانواده‌های آنها سطح بالاتری از استرس و آسیب‌پذیری روانی را تجربه کردند.(28) در حوزه عوامل خانوادگی، مطالعات نشان می‌دهند که کیفیت روابط خانوادگی و میزان حمایت والدین نقش مهمی در پیشگیری و کاهش پیامدهای زورگویی سایبری دارد. ماگکلارا و کیریاکوپولوس و زو و همکاران نقش حمایت عاطفی والدین، روتین‌های منظم خانوادگی و نظارت بر فعالیت‌های آنلاین نوجوانان را به عنوان عوامل محافظتی برجسته کردند (۳۱،۲۵). اُزترک و همکاران دریافتند که نوجوانان دارای والدینی با تحصیلات پایین‌تر یا مبتلا به بیماری‌های مزمن، بیشتر در معرض زورگویی سایبری و مشکلات روان‌اجتماعی قرار دارند. این مطالعه تأکید می‌کند که آموزش خانواده‌ها و ارتقای سواد رسانه‌ای والدین در کنترل و پیشگیری از پرخاشگری سایبری اهمیت زیادی دارد (۲۸). در محور اجتماعی- فرهنگی، نتایج نشان می‌دهد که ساختارهای ارزشی، اقلیم مدرسه و کیفیت روابط اجتماعی نقش تعیین‌کننده‌ای در بروز یا پیشگیری از زورگویی سایبری دارند. در همین راستا، یین و همکاران در مطالعه‌ای بین‌فرهنگی نشان دادند که ارزش‌های فرهنگی می‌توانند نقش میانجی در رابطه بین زورگویی و کیفیت زندگی ایفا کنند؛ به طوری که در جوامع با ارزش‌های خودبیانگرانه، میزان درگیری کمتر اما شدت پیامدهای روانی بیشتر بوده است(۵). علاوه بر این، اقلیم مثبت مدرسه، کیفیت روابط همسالان و هوش هیجانی به عنوان عوامل محافظتی مهم شناسایی شده‌اند(۳۱). در همین راستا، مطالعه شیاو و همکاران نشان داد که شایستگی اجتماعی-هیجانی از طریق کاهش زورگویی سنتی و تعارضات مدرسه‌ای و همچنین ارتقای سواد رسانه‌ای می‌تواند به کاهش زورگویی سایبری منجر شود (۳۴). همچنین، یافته‌های آفتاب و اقبال نشان داد که عوامل اجتماعی-جمعیت‌شناختی مانند جنسیت، وضعیت اقتصادی-اجتماعی و زمینه‌های فرهنگی با میزان قربانی‌شدن در زورگویی سایبری ارتباط معناداری دارند. این مطالعه علاوه بر تأکید بر عوامل ساختاری، مفهوم «تاب‌آوری دیجیتال» را به عنوان یک عامل محافظتی مطرح کرده و نشان داده است که مهارت‌های مقابله‌ای در فضای آنلاین می‌توانند آسیب‌پذیری نوجوانان را کاهش دهند(۲۳). جیاناکوپولوس و همکاران گزارش کردند که پس از پاندمی کووید-۱۹، میزان قربانی‌شدن در زورگویی سنتی و سایبری

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

به طور معنی‌داری افزایش یافته است. عوامل پیش‌بینی‌کننده زورگویی شامل جنس مذکر، زندگی شهری و ساختار خانواده غیرسنتی بودند(۳۰). ویلینکورت و همکاران نیز بر نقش تفاوت‌های اجتماعی-فرهنگی در شیوع و شدت زورگویی در دوران همه‌گیری تأکید کردند و ضرورت انجام مطالعات طولی و ارتقای نظارت مدرسه‌ای و روابط همسالان را یادآور شدند (۳۳). در نهایت، در بعد فناورانه نتایج نشان می‌دهد که ویژگی‌های فضای دیجیتال نقش مهمی در تشدید یا تسهیل زورگویی سایبری دارند. سواد دیجیتال در بسیاری از مطالعات به عنوان عامل محافظتی معرفی شده است؛ با این حال، تائو و همکاران نشان دادند که این رابطه دوسویه بوده و تجربه زورگویی نیز می‌تواند بر سطح سواد دیجیتال اثرگذار باشد (۲۳). علاوه بر این، استفاده از حساب‌های ناشناس و پروفایل‌های جعلی همراه با زمان استفاده زیاد از اینترنت، از عوامل مهم افزایش درگیری در زورگویی سایبری محسوب می‌شوند(۲۷). همچنین وانگ و همکاران نشان دادند که هم‌زمانی زورگویی سنتی و سایبری اثر مضاعفی بر سلامت روان دارد و خطر افسردگی و اضطراب را به شکل قابل توجهی افزایش می‌دهد (۲۹).

بحث

یافته‌های این مرور نظام‌مند با بررسی ۱۶ مطالعه منتخب نشان می‌دهد که زورگویی سایبری در میان نوجوانان پدیده‌ای چندسطحی و پیچیده است که در تعامل عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی–فرهنگی و فناورانه شکل می‌گیرد. این الگو با رویکرد بوم‌شناختی همخوان است که بر نقش هم‌زمان سطوح مختلف در تبیین رفتارهای پرخطر تأکید می‌کند و نشان می‌دهد این پدیده تنها با تمرکز بر یک عامل منفرد قابل توضیح نیست.در سطح فردی، نتایج با مطالعات سوراست و کورانیکیج و اُزترک و همکاران همسو است که نقش جنسیت، عملکرد تحصیلی و ویژگی‌های روانی–تحولی را در درگیری با زورگویی سایبری برجسته کرده‌اند(۲۶،۲۸). تفاوت‌های جنسیتی را می‌توان در چارچوب نظریه یادگیری اجتماعی بندورا تبیین کرد؛ به‌گونه‌ای که رفتارهای پرخاشگرانه در پسران ممکن است تحت تأثیر هنجارهای اجتماعی و الگوهای تقویت‌شده فرهنگی شکل گیرد، در حالی که دختران بیشتر در موقعیت قربانی یا ناظر قرار می‌گیرند(۱۴). این یافته‌ها نشان می‌دهد نقش‌های جنسیتی در فضای سایبری محصول فرآیندهای اجتماعی‌سازی هستند و بر ضرورت مداخلات جنسیتی–حساس تأکید دارند.همچنین اختلالات عصبی‌رشدی مانندADHD و اوتیسم به‌عنوان عوامل مرتبط با افزایش آسیب‌پذیری در برابر زورگویی سایبری شناسایی شده‌اند. این وضعیت با افزایش فشار روانی در خانواده و تجربه استرس مضاعف والدین همراه است و می‌تواند در قالب یک چرخه آسیب‌پذیری فردی–خانوادگی عمل کند. بنابراین این گروه‌ها نیازمند مداخلات هدفمند، تخصصی و چندسطحی هستند که هم‌زمان فرد، خانواده و محیط آموزشی را پوشش دهد.در سطح خانوادگی، یافته‌ها با پژوهش زو و همکاران و گراما و همکاران همسو است که حمایت والدین، نظارت خانوادگی و کیفیت رابطه والد–فرزند را به‌عنوان عوامل محافظتی مهم معرفی کرده‌اند(۳۱،۳۵). در مقابل، برخی مطالعات نشان می‌دهند که اثر خانواده در حضور عوامل ساختاری مانند اقلیم مدرسه و دسترسی دیجیتال ممکن است تضعیف شود. این ناهمگونی بیانگر آن است که خانواده به‌عنوان یک عامل محافظتی در تعامل با زمینه‌های اجتماعی و نهادی عمل می‌کند.در سطح اجتماعی فرهنگی، نتایج با مطالعات یین و همکاران و شیاو و همکاران همسو است که نقش ارزش‌های فرهنگی، اقلیم مدرسه و مهارت‌های اجتماعی–هیجانی را در کاهش یا افزایش زورگویی سایبری برجسته کرده‌اند (۵،۳۴). همچنین مفهوم تاب‌آوری دیجیتال به‌عنوان یک عامل محافظتی مهم مطرح شده است. مرورهای بین‌المللی نیز به ناهمگونی نتایج در شیوع و الگوهای زورگویی اشاره دارند که احتمالاً ناشی از تفاوت‌های فرهنگی، آموزشی و اجتماعی–اقتصادی است.در این چارچوب، یافته‌های سان و همکاران نشان داد که سواد اخلاقی سایبری با کاهش زورگویی سایبری ارتباط معناداری دارد و این رابطه تحت تأثیر سازوکارهای شناختی و اخلاقی قرار می‌گیرد(۳۶). در این راستا، «گسست اخلاقی» می‌تواند با توجیه رفتارهای غیراخلاقی، احتمال درگیری در زورگویی سایبری را افزایش دهد، در حالی که احساس گناه نقش محافظتی در کاهش این رفتارها دارد. این نتایج بر اهمیت نقش عوامل اخلاقی در کنار عوامل اجتماعی–فرهنگی در تبیین رفتارهای سایبری تأکید می‌کند.در سطح فناورانه، هم‌راستایی قابل توجهی میان

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

مطالعات این مرور و پژوهش‌های ماریانونی و همکاران و وانگ و همکاران مشاهده شد که نقش ناشناس بودن، استفاده بیش از حد از اینترنت و هم‌زمانی زورگویی سنتی و سایبری را در افزایش پیامدهای روانی برجسته کرده‌اند(۲۷،۲۹). همچنین تائو و همکاران رابطه‌ای دوسویه میان سواد دیجیتال و زورگویی سایبری گزارش کرده‌اند که نشان می‌دهد فناوری صرفاً بستر خنثی نیست، بلکه در تعامل با تجربه‌های رفتاری کاربران شکل می‌گیرد(۲۲). در سطح پیامدها، زورگویی سایبری با مشکلات روانی مانند اضطراب، افسردگی، اختلال خواب و PTSD مرتبط است. این یافته‌ها با مطالعات آنتونیو و همکاران و وانگ و همکاران همسو است و نشان می‌دهد تجربه هم‌زمان زورگویی سنتی و سایبری می‌تواند پیامدهای روانی را تشدید کند، هرچند شدت این اثرات تحت تأثیر عوامل محافظتی در مطالعات مختلف متفاوت گزارش شده است (۲۴،۲۹). از نظر مقایسه بین مطالعات، نتایج نشان می‌دهد که در حوزه‌هایی مانند نقش جنسیت و پیامدهای روانی، همگرایی نسبی وجود دارد، اما در موضوع شیوع زورگویی سایبری به‌ویژه در دوره پساکرونا، ناهمگونی قابل توجهی مشاهده می‌شود. این تفاوت‌ها احتمالاً ناشی از اختلاف در روش‌شناسی، ابزارهای سنجش، سیاست‌های آموزشی و زمینه‌های فرهنگی کشورها است.از نظر نقاط قوت، این مرور نظام‌مند با استفاده از چارچوبPRISMA، تحلیل ۱۶ مطالعه از زمینه‌های فرهنگی متنوع و طبقه‌بندی منسجم یافته‌ها در چهار بعد اصلی، تصویری جامع از پدیده زورگویی سایبری ارائه داده است. تمرکز بر دوره پساکرونا نیز امکان بررسی تغییرات رفتاری در یک زمینه اجتماعی–جهانی خاص را فراهم کرده است.با این حال، مطالعه حاضر دارای محدودیت‌هایی است. ناهمگونی روش‌شناسی مطالعات، تفاوت ابزارهای سنجش و غلبه طراحی‌های مقطعی، امکان استنباط روابط علی را محدود می‌کند. همچنین نبود استاندارد واحد برای سنجش زورگویی سایبری و تفاوت‌های فرهنگی میان کشورها، مقایسه بین مطالعات را با چالش مواجه کرده است. علاوه بر این، کمبود مطالعات طولی مانع از تحلیل دقیق مسیرهای زمانی این پدیده می‌شود.در مجموع، یافته‌های این مرور نشان می‌دهد زورگویی سایبری پدیده‌ای چندسطحی و تعاملی است که تنها در چارچوب مدل‌های اکولوژیکی قابل تبیین است. این نتایج بر ضرورت طراحی مداخلات چندلایه در سطح فرد، خانواده، مدرسه و سیاست‌گذاری‌های دیجیتال تأکید دارد و نشان می‌دهد که رویکردهای تک‌بعدی برای مدیریت این پدیده کافی نیستند.

نتیجه گیری

زورگویی سایبری در میان دانش‌آموزان دوره متوسطه، به‌ویژه در دوران پساکرونا، پدیده‌ای چندعاملی است که تحت تأثیر عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی- فرهنگی و فناورانه شکل می‌گیرد و پیامدهای مهمی برای سلامت روان نوجوانان دارد. یافته‌های این مرور نظام‌مند نشان داد که رویکردهای تک‌بعدی برای پیشگیری از این پدیده کافی نیست و مداخلات باید به‌صورت چندسطحی و هماهنگ در سطح فرد، خانواده، مدرسه و سیاست‌گذاری طراحی شوند.در این راستا، تقویت سواد رسانه‌ای، مهارت‌های اجتماعی-هیجانی، سواد اخلاقی دیجیتال و تاب‌آوری روانی از مهم‌ترین راهبردهای پیشگیرانه محسوب می‌شود. همچنین، توجه به نقش خانواده و محیط مدرسه و بومی‌سازی مداخلات متناسب با زمینه‌های فرهنگی ضروری است. در مجموع، این مطالعه چارچوبی جامع برای درک عوامل مؤثر بر زورگویی سایبری ارائه می‌دهد و می‌تواند مبنایی برای طراحی مداخلات پیشگیرانه و سیاست‌های آموزشی و سلامت روان نوجوانان باشد.

تشکروقدردانی

از تمامی نویسندگان مطالعات اولیه که با انتشار نتایج پژوهش‌های خود، زمینه انجام این مرور نظام‌مند و فراتحلیل را فراهم کردند، تشکر و قدردانی می‌کنیم.

دردسترس بودن داده هاومطالب

تمامی داده‌های استخراج‌شده و تحلیل‌شده در طول این مطالعه در متن مقاله و جداول مربوطه ارائه شده‌اند.

تعارض منافع

نویسندگان این مقاله اعلام می‌کنند که هیچ‌گونه تعارض منافع در تهیه و انتشار این مقاله وجود ندارد.

رضایت انتشار

این مقاله حاوی اطلاعاتی نیست که نیازمند اخذ رضایت برای انتشار باشد.

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

تاییدیه اخلاق ورضایت برای شرکت

این پژوهش کاملاً پیرو اصول اخلاق در تحقیقات علمی بوده و در انجام آن از هیچ‌گونه نمونه انسانی یا داده‌های بیمارستانی استفاده نشده که نیاز به اخذ رضایت‌نامه آگاهانه داشته باشد.

افشای مالی

این پژوهش بدون دریافت هرگونه حمایت مالی از نهادها یا مؤسسات انجام شده است و تمامی هزینه‌های آن توسط نویسندگان تأمین گردیده است.

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در طراحی پژوهش، بررسی و تحلیل مطالب، تدوین مقاله و بازبینی و تأیید نسخه نهایی آن مشارکت داشته‌اند.

References

1. Pordel H. The effectiveness of school-based self-control skill training on increasing students' Psychological hardiness and self-efficacy. Journal of research on Issues of Education. 2023; 2(71):27-38. (persian).
2. World Health Organization. Adolescent health [Internet]. Geneva: World Health Organization; 2020 [cited 2025 Aug 31].
3. Crane CA, Wiernik BM, Berbary CM, Crawford M, Schlauch RC, Easton CJ. A meta-analytic review of the relationship between cyber aggression and substance use. Drug and alcohol dependence. 2021 ;1.221:108510.
4. Borrego-Ruiz A, Borrego JJ. Adolescent Aggression: A Narrative Review on the Potential Impact of Violent Video Games. Psychology International. 2025 ;7(1):12-18.
5. Yin H, Han Z, Li Y. Traditional bullying, cyberbullying, and quality of life among adolescents in 35 countries: Do cultural values matter?. Social Science & Medicine. 2024;340:116499.
6. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. Cyberbullying among college students: Evidence from multiple domains of college life. Computers in Human Behavior. 2014; 31, 263-270.
7. Patchin, J. W., & Hinduja, S. Cyberbullying: An update and synthesis of the research. Social Science Computer Review. 2018; 36(6), 675-690.
8. Loades, M. E., Chatburn, E., Higson-Sweeney, N., et al. Rapid systematic review: the impact of social isolation and loneliness on the mental health of children and adolescents in the context of COVID-19. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry. 2020; 59(11), 1218-1239.
9. Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., et al. The psychological impact of quarantine and how to reduce it: rapid review of the evidence. 2020; 395(10227), 912-920.
10. Killgore WD, Cloonan SA, Taylor EC, Anlap I, Dailey NS. Increasing aggression during the COVID-19 lockdowns. Journal of affective disorders reports. 2021 ;1(5):100163.
11. Pordel, H., Momeni, M. M., Kazemipour, M. H., hamoongard, A. The effectiveness of school-based self-control skill training on increasing students' responsibility and social vitality. Research in Child and Adolescent Psychotherapy, 2023; 2(1): 48-37. (persian).
12. Minaei A, Kazemi Dana B. Cyber-aggression in adolescents: A psychometric study. PSYCHOMETRY. 2022 ;10(37):37-49. (persian).

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

13. abdolmohammadi, K., ghadirey, F., mohammadzadeh, A. Predicting Cyber Aggression Based on Empathy, Moral Disengagement and Anger Rumination in Adolescents. Social Psychology Research, 2023; 13(50): 15-30. (persian).
14. Khadka C. Social Learning Theory and the Development of Aggression. Medha: A Multidisciplinary Journal. 2024 ; 31;7(1):79-92.
15. Mishra C, Rath N. Social solidarity during a pandemic: Through and beyond Durkheimian Lens. Social Sciences & Humanities Open. 2020 ; 2(1):100079.
16. Ministry of Education. Fundamental Reform Document of Education in the Islamic Republic of Iran. Tehran: Supreme Council of Education; 2011 (persian).
17. Saneleuterio E, López-García-Torres R, Fernández-Ulloa T. Prevention and detection of physical and psychological violence among school children. Asian Journal of Sociological Research. 2021;4(1):261-272.
18. Bayazi N, Mosavati P. Comparison of Academic Procrastination, Aggression and Academic Engagement of Students Based on Their Membership in Virtual Networks in the First Grade of High School Girls in Tabriz. JOURNAL OF INSTRUCTION AND EVALUATION) JOURNAL OF EDUCATIONAL SCIENCES. 2020;13(51):197-214. [persian]
19. taleei, A., Esmaeili, M., Falsafinejad, M. R., kazmaian, S., borjali, A. Violence and aggression in virtual social networks from the perspective of teenagers: A phenomenological study. Biannual Journal of Applied Counseling, 2019; 9(1): 25-48 [persian]
20. Li X, Shi K, Zhang J, Cao T, Guo C. A family dynamics theory perspective on parenting styles and children's aggressive behavior. BMC psychology. 2024; 26;12(1):697.
21. Page MJ, McKenzie JE, Bossuyt PM, Boutron I, Hoffmann TC, Mulrow CD, Shamseer L, Tetzlaff JM, Akl EA, Brennan SE, Chou R. The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews. bmj. 2021 ; 29;372.
22. Tao S, Reichert F, Law N. Longitudinal bidirectional relations between digital literacy and cyberbullying experiences in adolescence. Humanities and Social Sciences Communications. 2026; 27;13(1):425.
23. Aftab, M., Iqbal, S. Socio-demographic factors, cyberbullying victimization, and digital resilience among adolescents in Pakistan. Humanit Soc Sci Commun (2026). https://doi.org/10.1057/s41599-026-07012-6.
24. António R, Guerra R, Moleiro C. Cyberbullying during COVID-19 lockdowns: prevalence, predictors, and outcomes for youth. Current psychology. 2024;43(2):1067-83.
25. Magklara K, Kyriakopoulos M. The impact of the COVID-19 pandemic on children and young people. Psychiatrike= Psychiatriki. 2023 ; 14.
26. Suraseth C, Koraneekij P. Cyberbullying among secondary school students: Analyzing prediction and relationship with background, social status, and ICT use. Heliyon. 2024 ;10(9).
27. Marinoni C, Rizzo M, Zanetti MA. Fake profiles and time spent online during the COVID 19 pandemic: a real risk for cyberbullying?. Current Psychology. 2024;43(32):26639-47.
28. Öztürk FÖ, Tamaddon M, Tezel A. Cyberbullying, psychosocial problems and affecting factors among adolescents. Archives of Psychiatric Nursing. 2025 ;1(54):12-7.
29. Wang Y, Cai J, Wang C, Mu YF, Deng ZY, Deng AP, Song HJ, Huang Y, Yin L, Zhang W, Jiang TT. The prevalence and association of traditional bullying and cyber bullying with mental health among adolescent and youth students in China: a study after the lifting of COVID-19

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]

restrictions. BMC public health. 2025 ;25(1):618.
30. Giannakopoulos G, Zaravinos-Tsakos F, Mastrogiannakou M, Sourander A, Kolaitis G. Changes in Bullying Experiences and Mental Health Problems Among Adolescents Before and After the COVID-19 Pandemic in Greece. International Journal of Environmental Research and Public Health. 2025 ;22(4):497.
31. Zhu C, Huang S, Evans R, Zhang W. Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. Frontiers in public health. 2021;9:634909.
32. Sorrentino A, Sulla F, Santamato M, di Furia M, Toto GA, Monacis L. Has the COVID-19 pandemic affected cyberbullying and cybervictimization prevalence among children and adolescents? A systematic review. International journal of environmental research and public health. 2023;20(10):5825.
33. Vaillancourt T, Farrell AH, Brittain H, Krygsman A, Vitoroulis I, Pepler D. Bullying before and during the COVID-19 pandemic. Current opinion in psychology. 2023 ;53:101689.
34. Xiao C, Heidari MS, Cholicheh KS. Exploring the mediating roles of bullying, school fighting, and media literacy in the relationship between social-emotional competence and cyberbullying among adolescents. BMC psychology. 2025 ; 20;13(1):952.
35. Grama DI, Georgescu RD, Coşa IM, Dobrean A. Parental risk and protective factors associated with bullying victimization in children and adolescents: A systematic review and meta-analysis. Clinical child and family psychology review. 2024 ;27(3):627-57.
36. Sun YX, Cao CH, Tang ZJ, Huang FM, Zhong XB, Chen IH. Moral disengagement as mediator and guilt as moderator between cyber moral literacy and cyberbullying among late adolescents. Scientific Reports. 2025 ; 2;15(1):43.

[Downloaded from jhrd.trjums.ac.ir on 2026-10-19]